

Varför är Kuba så föredömligt hållbart?

Text och foto: Jan Strömdahl

Skolarbeten på utställning i Ciego de Avila som avslutning på Cubasolars internationella konferens "Energi, miljö och hållbar utveckling 2008".

Det har väckt viss uppmärksamhet att respektabla internationella institutioner kommit fram till att Kuba är det enda land i världen som är hållbart. Jag ska förklara innebörden i detta och beskriva hur Kuba jobbar vidare med att befästa sin hållbarhet.

Världsnaturfonden, WWF International, baserad i Schweiz, ger vartannat år ut en rapport om tillståndet på jorden, Living Planet Report. Det görs i samarbete med Zoological Society of London och Global Footprint Network från USA. Den senaste rapporten kom 2006 och baserar sig på data från 2003. Vi kan alltså förvänta oss en ny rapport i höst, men så vitt jag vet så kommer den inte att innehålla några större ändringar för Kubas del.

För att ett land ska betraktas som hållbart krävs att två kriterier uppfylls. Dels ska det ekologiska fotavtrycket hålla sig inom det globala genomsnittet för biologiskt produktiv mark och vatten, för närvarande 1,8 hektar per person. Dels ska index för mänsklig utveckling, HDI, överstiga 0,8.

Det som betyder mest för det ekologiska fotavtrycket - eller biokapaciteten - är hur man genererar och använder energi. Men även boende, matvanor, transporter, avfall och utsläpp påverkar storleken. Alla afrikanska länder utom Sydafrika och Libyen samt Indien och Kina klarar detta hållbarhetskriterium. Alla västeuropeiska och nordamerikanska länder liksom Australien och Japan ligger långt över gränsen för ett hållbart fotavtryck. Däremot klarar alla dessa rikare länder FN:s index för mänsklig utveckling. Det är UNDP som tar in uppgifter om befolkningens livslängd, läs- och skrivkunighet, utbildningsnivåer och BNP. Resultatet blir ett index, HDI, som säger mer än bara inkomst, men som inte innefattar t.ex. ojämlikheter. Högst HDI har Norge och lägst Nigeria. De länder som ligger närmast Kuba är Uruguay och Panama.

UNDP presenterar också uppgifter om alla länders utsläpp av CO₂. Intressant är att Kuba har minskat sina koldioxidutsläpp mellan 1990 och 2004 från 3,0 till 2,3 ton

per person. Nästan alla andra länder har ökat sina utsläpp och 2004 släppte USA ut 20,6 och Sverige 5,9 ton/person.

Rika länder lever över tillgångarna

Huvudbudskapet från WWF är att vi främst i de rika länderna lever över våra tillgångar och att vi står inför valet att genomgripande ändra vår livsstil eller snart uppleva ett globalt sammanbrott. Våra samlade fotavtryck överskrider redan nu världens möjligheter att återbildas med 30 %. Sverige överskrider sitt utrymme med 300 % och USA med 500 %. Kuba är det enda land som är socialt och ekonomiskt utvecklat och som samtidigt håller sig inom sitt ekologiska utrymme.

Detta är frågor som verkar omöjliga att diskutera i Sverige idag. Nästan alla politiker och opinionsbildare är låsta vid att tillväxten måste fortsätta, att det inte går att stoppa överkonsumtionen av bilar och överflödsprylar. På

marginalen kan man välja lite miljövänligare alternativ och döva samvetet med köp av en och annan utsläpps rätt. Det är bara några få udda forskare som Christer Sanne som på allvar vågar ifrågasätta den heliga tillväxten. Och Kuba verkar omöjligt att diskutera på ett sakligt sätt t.o.m. i vänsterpartiet.

Enligt WWF måste vi alltså balansera vår konsumtion och ändra på vår livsstil så att jordens kapacitet inte överskrids. Vi måste sänka energiförbrukningen och fasa ut de fossila bränslena. Varför då inte titta lite närmare på hur kubanerna gjort? Eller tvingats göra med tanke på Sovjetunionens sammanbrott, USA:s blockad och EU:s avståndstagande. Kubanerna har genom dessa omvärldsvillkor tvingats bli sparsamma och uppfinningsrika.

Den kubanska energirevolutionen

Det som Kuba kallar sin energirevolution började 2006 med att staten erbjöd ett utbyte av alla glödlampor till lågenergilampor. Det blev nästan 10 miljoner nya sparlampor som skruvades in i alla hem och institutioner. Sedan gav man lån och subventioner för utbyte av kylskåp, fläktar, riskokare och andra hushållsapparater. El ersatte fotogen för matlagning. Alla pumpar och lysrör i större byggnader byttes ut mot energieffektiva.

Detta var inte bara en teknisk lösning utan ett sätt att involvera varenda kuban i revolutionen. Information, utbildning, mobilisering har hela tiden varit minst lika viktigt som de tekniska åtgärderna. Det gäller alla åldersgrupper. Skolan, kvarterskommittéerna, fackföreningarna, radio-TV engagerades. Festivaler anordnades. En enorm folkbildningsinsats som fortfarande pågår.

Nästa åtgärd var att konstruera om taxan för hushållsel och göra den progressiv. Dvs kraftigt högre pris per kwh ju mer man förbrukar. Ledningsnätet förstärktes och gjordes säkrare så att de ofta förekommande elavbrotten minimerades. Dessutom renoverades alla produktions- och regleranläggningar för att öka effektiviteten. Reservkraftverk byggdes i stor omfattning.

Ren, förnyelsebar energi

En sista och pågående etapp i energirevolutionen är utbyggnaden av alternativ och förnyelsebar energiproduktion. Detta började med att glesbygden (bergsbyarna) som saknar ledningar försågs med solcellspaneler. I allmänhet har staten satt upp paneler på varje skola, sjukstuga och TV-salong. Hittills har ca 2.400 skolor försetts med solceller. Det är enkla anläggningar med 12 eller 24 volts reglerutrustning och batterier. Men detta är fullt tillräckligt för att barnen skall få en fullgod skola med lampor, datorer och möjligheter att visa video och utbildnings-TV. Det räcker också för enklare medicinsk apparatur och de vuxnas nöje och fortbildning. Den stora utbyggnaden har också medfört att Kubas första solcellsfabrik är i full gång i El Pinar.

De första vindkraftverken har byggts på norra kusten och en vindkraftskartering har genomförts. Kubanerna utreder också möjligheterna att hämta energi ur vågor och havsströmmar. Små vattenkraftverk byggs och förbättras

där det finns möjligheter.

Sist men inte minst utvecklas nu anläggningar för biomassa och biogas i anslutning till alla sockerbruk/romfabriker. Restprodukterna från sockerrören har hittills använts som bränsle vid romtillverkningen, men där finns en stor outnyttjad kapacitet för framställning av biogas. Det finns beräkningar som visar att Kuba inom några år kan ersätta hela sin fossila oljekonsumtion med biogas från sockerrörsindustrin. Det skulle innebära ytterligare minskade CO₂-utsläpp och oberoende av Venezuelas olja. Samtidigt har Kuba hjälpt Venezuela och övriga länder inom ALBA med en spridning av energirevolutionen.

Glesbygdsskola med 9 elever och solenergi till datorer, TV och video

ENERGIREVOLUTION PÅ EXPORT

800 av de unga kubanska socialarbetare, som deltagit i kampanjen på Kuba för att byta ut alla glödlampor, fortsatte sedan i Karibien. I ett enastående biståndsprojekt för hållbar miljö bytte de 2006-08 ut sju miljoner glödlampor i Guyana, Antigua & Barbuda, Belice, Dominica, Granada, Haití, Jamaica, Nicaragua, Saint Kitts & Nevis, San Vicente & The Granadines, Santa Lucía och Surinam.

”Det handlade inte bara om energibesparing utan om solidaritet och stöd till grannfolken, sade Yunier Cárdenas, som gjorde sin insats i Guyana. Att det var unga socialarbetare som gjorde jobbet underlättade kontakten med lokalbefolkningen. På många platser fanns redan kubanska läkare att anknyta till för att lättare smälta in i lokala kulturmönster.

”Vi tog oss runt hela Grenada, ofta till fots i oländig terräng”, berättar Gustavo. För German Rojas var det en upplevelse att lära känna andra folk och länder, också för att ”inse hur långt vi har kommit på Kuba”.